

СУЧАСНИЙ ПІДРУЧНИК З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: КОНЦЕПЦІЯ ТА ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ

У статті представлено концепцію сучасного підручника з української мови як іноземної, представлено основні принципи його укладання та архітекtonіки, специфіки щодо добору текстів різних жанрів, а також наведено вимоги до текстів, які мають бути залученими до сучасного підручника для іноземців.

Ключові слова : сучасний підручник з мови для іноземців, концепція, принципи відбору текстів, рецептурний принцип презентації граматичного матеріалу.

В статті представлено концепцію сучасного підручника з української мови як іноземної, представлено основні принципи його складання та архітекtonіки, специфіки вибору текстів різних жанрів, а також наведено вимоги до текстів, які мають бути залученими до сучасного підручника для іноземців.

Ключевые слова: современный учебник по языку для иностранцев, концепция, принципы отбора текстов, рецептурный принцип презентации грамматического материала.

Ukraine's choice of a European vector of development requires a change in approach to writing textbooks for students, as they one of the tools for creating our country's image. They should become a kind of mini-encyclopedias, allowing foreign-language environment. The basic principles of the concept of a modern textbook are as follow: 1) information related to the country of residence and study of the student prevail; 2) both informative, comfortable and psychological condition for study are provided: 3) panoramic review of the material studied: 4) material, additional information for non-verbal the communication: 5) components of national etiquette: 6) main area of communication is liberal one with elements of professional language; 7) unit for independent work; 8) system basic course; 9) rubrication, iconization of task types; 10) prescribed principle for presentation of grammatical material; 11) text model (general information about the country of residence; the locale and behavioral standard for a foreigner, cultural text and higher level texts, are grouped into the matic clasters; 12) only original texts are involved; 13) the connection of Ukraine's civilizational development to the world is demonstrated; 14) texts of different genres and styles; 15) obligatory control of mastering of educational material and the degree of formation of skills and competences necessary for the student, which will allow to obtain real statistics of the quality of language and cultural preparation of the foreign student.

The problem at the moment is the lack of a high-quality textbook on the syntax of simple and complex sentences. It should contain the most scientific clichés characteristic of the scientific language style, typical of different genres of scientific products, which could be formulated as a universal guidebook. At the same time, in order not to lose the richness of language, it would be necessary to give it also examples of syntactic constructions, typical of spoken language.

To conclude, a textbook on language as a foreign one is a kind of treasury presented by one national to another. That is why the development of such a textbook is extremely relevant.

Key words: modern textbook on language as a foreigners, concept, principles of text selection, prescribed principles for the presentation of grammatical material.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Вибір Україною європейського вектору розвитку потребує зміни підходів до принципів написання підручників з мови для іноземних студентів, оскільки ця практика стає частиною інформаційної політики щодо створення іміджу нашої держави у світі. Сучасний підручник з української мови як іноземної має стати своєрідною міні-енциклопедією українознавства, справжнім помічником, що дозволить іноземцю орієнтуватися в чужомовному середовищі та органічно і швидко адаптуватися до нього, зняти мовні, етнокультурні, емоційні та інші комунікативні бар'єри.

Актуальність дослідження полягає в необхідності обговорення та вироблення сучасних підходів до написання підручника з мови як іноземної, а також створення концепції подібних науково-методичних видань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що більшість видань продовжують стару традицію як у виборі комунікативних тем, так і в презентації граматичного матеріалу. Зокрема це спостерігаємо у підручниках, виданих за останній час (Мазурчик Д. Українська мова для іноземців. Крок за кроком.- Харків: Фоліо, 2017; Назаревич Л., Гавдида Н. Українська мова для іноземців: Практикум.- Тернопіль, 2017 тощо). Окремі видання виходять з прикрими помилками, що дають ненормативні зразки використання лексичних одиниць (Лисенко Н.О., Кривко Р.М., Світлична С.І., Цапко Т.П. Українська мова для іноземних студентів: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010). Деякі розробки є дійсно сучасними, оскільки базовані на автентичних текстах, що дають студентам можливість отримати справжню інформацію про країну перебування (Луценко В.І. Українська мова для іноземних студентів:

Навчальний посібник. – Т.І.- Дніпро, НГУ, 2017). Ці факти свідчать про важливість проблеми осучаснення матеріалів для викладання української мови як іноземної.

Формулювання мети та завдань статті. Метою статті є аналіз складників концепції сучасного підручника з мови для іноземців і розробка змісту цієї концепції, а також визначення принципів відбору текстового матеріалу як базового для вироблення необхідних мовних навичок для комунікації в чужомовному оточенні. **Матеріалом** для дослідження стали останні наукові публікації та авторські підручники з української та російської мов як іноземних.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо базові принципи концепції, покладеної в основу створення комплексу підручників з української мови для іноземців [1; 2; 3]:

1. Країною навчання чи перебування іноземця є Україна, навіть якщо йому пропонується підручник з російської мови (ситуація, коли студент вивчає в Україні російську як іноземну), тому в такому підручнику має переважати інформація, пов'язана з країною перебування.
2. У підручнику створюються максимально сприятливе інформаційне поле та умови психологічного комфорту для навчання (усім викладачам української мови як іноземної відома психологічна теорія адаптації до умов навчання в іншій країні щодо рожевого, сірого та чорного періодів сприйняття іноземцем нових умов життя), враховуючи інтенції студентів і не забуваючи, що до підручника необхідний кваліфікований викладач, який фактично є першим співрозмовником іноземців. Особистісна компетентність створюється на контрасті з рідною мовою студента і дозволяє йому свідомо прийняти чужу культуру і чужу мову.
3. Сучасний підручник не може охопити абсолютно всю інформацію про країну перебування (у цьому, у принципі, і немає потреби), тому він будується за тематичним принципом, а тексти – у форматі панорамного зрізу (наука, спорт, культура, традиції тощо), щоб викликати у студентів інтерес до країни і бажання дізнатися про неї більше. Пропонується некастовий принцип відбору текстового матеріалу, що гарантує відкритість у спілкуванні (не ізольована від усіх інших українська культура, а залучена до світової культурної та наукової парадигми).
4. Підручник має зняти психологічний дискомфорт і надати можливості особистості реалізувати свої потреби через мову, тому діалоги в ньому є обов'язковим складником. Синдром "третього зайвого" у діалозі між іноземцем і носієм мови має бути знятий. Діалоги віддзеркалюють звичайні за змістом побутові людські потреби, щоб іноземець почувався комфортно в умовах чужої культури. Діалог – це жива практика спілкування, яка дозволить у майбутньому моделювати власне висловлювання, бути готовим до публічного виступу.
5. Окремо варто було б додати інформацію щодо невербального спілкування: розповісти про контактні/неконтактні нації, про дотик руками до комунікантів, а також висвітлити гендерний аспект. Можна дати список ситуацій-табу і нормативних за українським етикетом ситуацій, щоб не налякати співрозмовників і не порушити елементарні етикетні формули. Етикетно-національний компонент знімає питання-табу, теми-табу, що реально існують як з точки зору іноземця, так і носіїв української мови.
6. Сформована лінгвокультурологічна компетентність дозволить уникнути культурних помилок, а також культурного шоку, враховуючи релігійні, культурні, гендерні, етичні стандарти різних народів.
7. Основною сферою спілкування для початківців є гуманітарна, але не ігноруються і тексти, пов'язані з майбутнім фахом студента. На підготовчому курсі така інформація має бути цікавою, орієнтованою на пересічного користувача мови, з подальшою спеціалізацією текстів для вивчення на старших курсах. Професійно орієнтований стандарт – це "підтягування" інтелекту студента, тому тексти містять загальні відомості з теми.
8. Важливо компонувати підручник з мови як іноземної у такий спосіб, щоб студенти мали змогу працювати з ним самостійно, тому інформація в ньому має бути вичерпною і доступною, особливо граматична, яку варто подавати у рецептурному форматі. Пам'ятаємо, що це підручник не для майбутніх лінгвістів, а для студентів, для яких мова – інструмент для оволодіння певним фахом.
9. Сучасний підручник з мови як іноземної не може бути фрагментарним курсом, що складається з окремих тем, а навпаки, обов'язково охоплювати всі рівні мови, особливо фонетичний, оскільки саме вимова першою "видає" іноземця, створює проблеми при комунікації. У фонетичному курсі варто приділити увагу специфіці української інтонації для того, щоб іноземець мав можливість реалізувати через мову свій емоційний стан; морфологічний; коригувальний курс; синтаксичний рівень. Викладач обирає той принцип презентації матеріалу, який дозволить йому забезпечити реальну комунікацію. У поданні граматичної інформації таким принципом вважаємо так званий рецептурний (див. граматичні таблиці в підручнику з граматики), за яким забезпечується прагматичність, вичерпність поданої інформації, що дозволяє вибирати активні моделі, проте не ігнорувати її специфіку української граматики, презентовану у формі додаткових коментарів чи вправ репродуктивного типу (так звані винятки). Підручник, як правило, подає найтипівіші зразки вправ, а викладач за потреби додає свої, хоча продуктивніше було б створити окремі мовні тренінги чи збірки вправ. Головне, щоб у них діяв покроковий принцип: від простого завдання до складного.
10. У підручнику варто користуватися рубрикацією та іконізацією навчального матеріалу для полегшення орієнтації студентів у ньому, наприклад: іконки-фото відомих культурних пам'яток, що презентують коментарі та спеціальні вправи з фонетики для носіїв конкретних мов з метою уникнення характерних для них орфоепічних помилок.
11. Тексти сучасного підручника мають бути орієнтовані на сучасний контент, що дозволить студентам отримати компетентності, необхідні для спілкування в реальному мовному середовищі. Вони будуть відповідати текстовому стандарту, а саме:

- загальна інформація про країну перебування;
- мовно-поведінковий стандарт для іноземця (розкривається через систему діалогів);
- культурологічні тексти для зняття інтелектуального напруження та виведення іноземного студента на рівень спілкування з освіченим носієм мови;
- тексти "вищого рівня", наприклад, гумористичні, художні, розраховані на носіїв мови. Художній текст залучають для вироблення навичок роботи з текстами різних стилів. Як правило, він подається з купюрами та коментарями, щоб передати не тільки ідіостиль письменника, а й національний колорит тексту. Варто пропонувати як прозові, так і поетичні тексти, кращі переклади художніх творів українською мовою, що демонструють специфіку національного сприйняття світового шедевра. У цьому випадку перекладач виступає як модератор власних емоцій, які виникли у нього під впливом прочитаного порівняно з оригіналом.

Загальні принципи добору текстів для підручника з мови як іноземної можна сформулювати так:

- тексти об'єднуються в тематичні блоки, зокрема: Україна як держава; українці як нація; культурний, науковий, освітній феномен України; Україна у світовій культурній і науковій парадигмах тощо;
- до підручника залучаються лише оригінальні тексти, а не переклади з підручників з російської мови як іноземної, як це відбувалося протягом тривалого часу. Тексти мають бути автентичними, а не імітувати комунікацію;
- тематична єдність текстів дозволяє сформувати в іноземця уявлення про Україну в цілому, тому вони мають нагадувати ланцюжок, що поступово розкручується;
- тексти не можуть подавати абстрактну теоретичну інформацію про різні сторони життя українців. Вони показують, що це не віртуальна, а реальна країна, тому їх варто доповнити матеріалами про конкретних людей або персоналіями, показати зв'язок цивілізаційного розвитку України зі світом;
- залучати до роботи тексти творів різних жанрів та стилів, щоб сформувати у студентів практичні навички роботи з ними.

12. Обов'язковим складником підручника є контрольні завдання, що покажуть рівень засвоєння навчального матеріалу та ступеня сформованості необхідних навичок та компетенцій, що дозволить отримати реальну статистику якості мовної та культурологічної підготовки студента-іноземця.

Висновки та перспективи досліджень у цьому напрямку. На даний момент проблемним є відсутність якісного підручника із синтаксису простого і складного речень, якого потребують як іноземні студенти, так й аспіранти. Він має містити найтипівіші кліше, характерні для наукового стилю, характеристики різних жанрів наукової продукції, які можна було б оформити як універсальний довідник. При цьому, щоб не втратити багатство мови, варто було б дати в ньому й зразки синтаксичних конструкцій, типових для розмовного стилю.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, підручник з мови як іноземної – це своєрідна скарбниця, яку одна нація презентує для іншої, тому його розробка і видання є важливим кроком на шляху поширення правдивої інформації про Україну та її народ, рекламою нашої держави у світі.

Література

1. Колесникова И.А. Корректировочный курс русского языка для иностранных студентов-экономистов.[Электронный ресурс]: учеб. пособ. И.А.Колесникова; М-во образования и науки Украины, Гос.ВУЗ «Киев. нац. экон. ун-т им. Вадима Гетьмана», 2015.- 124 с.
- 2.Козловська Л.С., Колеснікова І.А. Практична граматики української мови для іноземних бакалаврів-економістів: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2012. -308 с.[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://irbis.kneu.edu.ua/cgi-bin/ecgi/cgiibris32.exe>
- 3.Козловська Л.С., Колеснікова І.А. Українська мова (вступний фонетичний курс (для іноземних студентів-іноземців). К.: КНЕУ, 2010.- 203 с.